

Még sincs magyar csoda – Megváltozott a gazdaságtörténet központi adatbázisának módszertana

2021. január – Szepesi Balázs

Az Összkép 2020. októberi [cikkében bemutatott](#) adatok azt mutatták, hogy Magyarország gazdasága kiemelkedően jól teljesített az elmúlt egy évszázadban. A meglepő eredményekhez vezető adatokat azonban a világ vezető gazdaságtörténeti központja, a [Maddison Project](#), frissítette, a magyar GDP történeti idősorát is újraszámolta. Korábbi cikkünk fő állítása, hogy a magyar gazdaság az átlagnál jobban erősödött 1920 óta, sajnos az új számok szerint már nem igaz. Hogyan fordulhat elő, hogy ennyire mást mutat ugyanannak az intézménynek két egymás utáni adatsora? Akkor mi is történt 1920 óta?

A Groningeni Egyetem [Maddison projektje](#) új módszertant használt a 2018-ban közölt adatbázisához, amely a világ országainak gazdasági teljesítményét összegzi történelmi idősoraiban. Azonban a metodológiai újítások eredményeit a gazdaságtörténészek erősen vitatták, ezért a Projekt a 2020 novemberében közölt [új számaival](#) nagyrészt visszatért a korábbi megközelítéshez.

Az elvetésre került [2018-as módszertan](#) a 100 évvel ezelőtti Magyarországot jóval szegényebbnek mutatta, mint az új adatok. Jó hír, hogy elődeink Magyarországa nem is volt annyira szegény. Rossz hír, hogy az elmúlt évszázad még sem volt gazdasági csoda.

Akkor hogyan is értékeljük az elmúlt 100 évet? Ehhez először is érdemes tisztázni, hogyan lehet ekkora eltérés két, ugyanazon intézet által, két év különbséggel nyilvánosságra hozott adatsorokban.

Az adatok változásának okai és következményei

Különböző országok teljesítményének összehasonlításához nem elég tudni, hogy adott országban mekkora dollárban a nemzeti össztermék, az árák eltérését is figyelembe kell venni. [Svájcban négyszer annyiba kerül egy Big Mac, mint Oroszországban, Londonban nyolcszor annyiba kerül egy lakás, mint Budapesten.](#) Ezeket az árkülönbségeket ki kell szűrni, ha nem az árák, hanem a gazdaság valós teljesítőképességének különbségére vagyunk kíváncsiak. Bonyolult, de megoldható – ha vannak áradatok a két összehasonlítandó országra. De hogyan szűrjük ki az ezt a hatást azokra az évekre, amelyekről nem tudjuk, mekkorák is voltak az árkülönbségek? Magyarország gazdasági teljesítményének megítélése nagyrészt attól függ, milyen választ adunk erre a kérdésre.

Az országok közötti árkülönbségek módszertanilag legalaposabb becslése 2011-ben készült. Ezeket az adatokat használta az előző cikkünkben elemzett Maddison 2018 adatbázis. Azonban az új számok sok

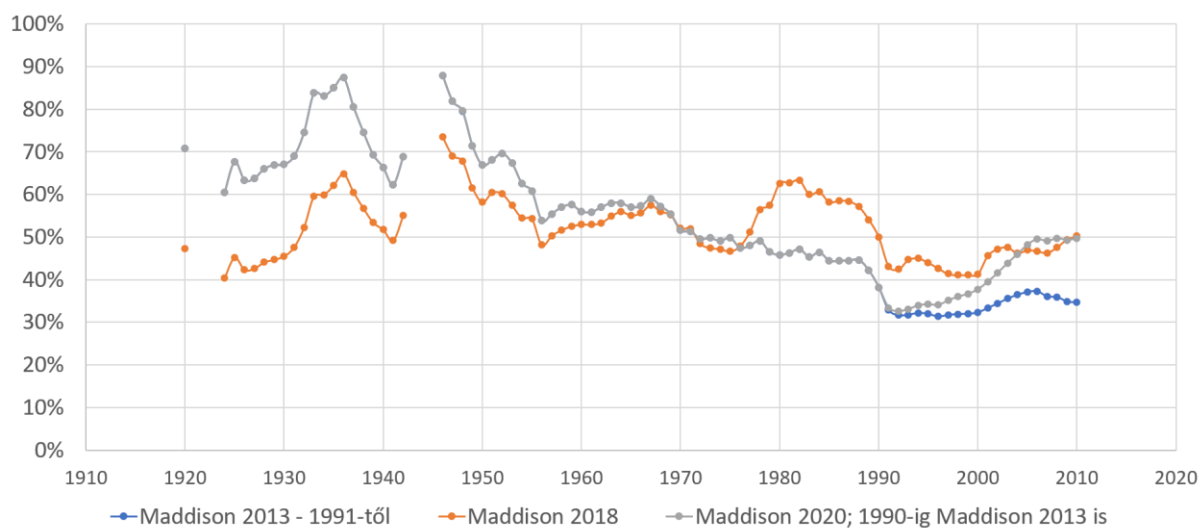
esetben ellentmondtak a gazdaságtörténezesek kutatási eredményeinek. Kiderült, hogy a korábbi 1990-es évek eleji, módszertanilag megkérdőjelezhetőbb adatok jobban igazodnak a történelmi munkák eredményeihez – egyszerűen azért, mert ha több is bennük a zaj, de időben közelebb vannak a vizsgált korszakokhoz.

Az Összkép a magyar társadalom és gazdaság működéséről szóló elemzések magazinja. [Iratkozz fel hírlevelünkre, kövess minket](#), ha szeretnéd mélyebben megérteni, hogyan működik Magyarország.

A 2011-es számok a lehető legjobb becslést adják, de nem a múltra vonatkozóan. A világ 20 év alatt nagyon sokat változott: a szolgáltatások, a tudás, az információ dominálta XXI. századot már más árviszonyok jellemzik, mint a huszadik századot, amit a chip nélküli gépek uraltak. Ezért a Maddison Project 2020-ban közzétett adatbázisában a régebbi időszakra vonatkozóan ismét az 1990-ben becsült árviszonyok alapján számolt, csak az utóbbi évek reálérték-számításához használta a 2011-es áradatokat.

Olyan módszertani választások ezek, amelyek alapjaiban alakítják a történelem értelmezését. Az alábbi ábra mutatja, hogyan alakul a magyar és az osztrák gazdaság egymáshoz viszonyított teljesítménye, ha különböző módszertani megközelítéseket alkalmazunk.

Magyarország nemzeti össztermékének reálértéke az osztrák érték százalékában a Maddison Project három különböző adatbázisa alapján

Forrás: [Groningen Growth and Development Center](#)

A 2013-as Maddison adatbázis végig az 1990-es árkülönbségekkel számolt – ennek adatai egy a második világháború óta relatíve lecsúszó Magyarország történetét mutatják. A 2018-as adatbázis a magyar csodát vetíti elénk, ahogy ezt [korábbi cikkünkben részleteztük](#). A 2020-as adatok szerint pedig az első világháború utáni gyors magunkra találást a háború pusztítása és a kommunista időszak pangása követte, da a rendszerváltás sokkja óta stabilan felzárkózik az ország.

Stagnálás, Csoda vagy Átok?

A stagnálás, a kisebb csoda és a megtört átok három történelemverziója az alapján rajzolódik ki, hogy milyen módszertani feltevések alapján szűrjük ki az országok közötti árkülönbségeket. Pedig valószínűleg nem csak ez a módszertan dönti el, a múlt melyik értelmezése a helyes. Egyrészt sokat segíthet a magyar-osztrák gazdaság történetének összehasonlító elemzése. Másrészt azonosíthatóak és elemezhetőek azok az állítások, amiben markánsan mást sugall a három idősor:

- Milyen volt Trianon után Magyarország gazdasági teljesítménye?
- Hogyan teljesített a magyar gazdaság a 80-as években?
- Milyen mély volt a rendszerváltás utáni sokk és mennyire volt sikeres az ebből való kilábalás?

Fontos, izgalmas kérdések, érdemes rájuk visszatérni a jövőben. Rávilágítanak, hogy néhány nagy nemzetközi adatbázistól nem várhatjuk, hogy egyértelmű értelmezést adjanak gazdaságunk történetéről – egyszerűen nem erre valók. Egy világtérképről a nagy összefüggéseket érdemes leolvasni, nem azt, milyen messze van Budapest Béctől, Pozsonytól vagy Berlintől. Saját helyzetünk pontos értelmezéséhez saját elemzések, vizsgálódások kellenek.

Magyarország és a világ gazdasági folyamatai

Akkor lássuk, milyen térben és időben széles tabló mutat a Maddison új, 2020-as adatbázisa. Kiszámoltuk néhány országcsoport gazdasági növekedésének átlagát az elmúlt évszázad fő időszakaira.

A GDP reálértékének növekedése egyes országcsoportokban és Magyarországon					
	Teljes időszak 1924-2018	Háború előtt 1924-1939	II. Világháború 1939-1950	Rendszerváltásig 1950-1989	90 óta 1990-2018
Angolszász	515%	103%	134%	223%	162%
Távol-Kelet – Tigrisek	2062%	125%	67%	865%	290%
Távol-Kelet – többiek	671%	108%	73%	275%	304%
Ausztria és Németország	767%	113%	71%	548%	174%
Gazdag Európa	817%	118%	108%	296%	195%
Dél-Amerika	546%	117%	125%	188%	181%
Dél-Európa	829%	105%	97%	493%	163%
Törökország	1519%	165%	95%	387%	250%
Magyarország	673%	119%	80%	323%	218%

Forrás: [Maddison Project – 2020](#).

Több meglepő dolgot olvashatunk ki a táblázatból, Lássunk néhány példát:

- A gyakran a huszadik század nyerteseinek gondolt angolszász országokban az egy főre jutó hozzáadott érték a legkisebb mértékben nőtt a világ országcsoportjai közül.
- Törökország fejlődése az ázsiai csodaországokhoz mérhető.
- A II. világháború gazdasági pusztítása a Távol-Keleten erősebb volt, mint Európában.
- A magyar gazdaság erősödése a két világháború között, illetve a rendszerváltás után, ha nem is érte el Ázsia szintjét, de a világ nagy részénél gyorsabb volt.

Hasonlóan meglepő a 100 év leggyorsabban és leglassabban fejlődő országainak listája. Fontos, hogy sok ország nincs a listán, a vizsgált gazdaságok azok, amelyekre vannak megbízható adatsorok az elmúlt 100 évre.

Az elmúlt 100 év 10 leggyorsabban fejlődő gazdaságának egy főre jutó GDP-jének változása 1924 és 2018 között		Az elmúlt 100 év 10 leglassabban fejlődő	
Szingapúr	2526%	Bolívia	288%
Dél-Korea	2403%	Argentína	293%
Tajvan	2211%	Fülöp-szigetek	344%
Norvégia	1699%	Uruguay	421%
Törökország	1519%	Új Zéland	428%
Írország	1382%	Chile	442%
Japán	1107%	Nagy-Britannia	456%
Malajzia	1101%	USA	468%
Portugália	1088%	Belgium	506%
Brazília	1077%	Hollandia	541%

Forrás: [Maddison Project – 2020](#)

Szingapúr első és Bolívia utolsó helye könnyen értelmezhető. Azonban az már meglepőbb, hogy:

- Törökország, Portugália és Brazília az elmúlt 100 év nyertesei között van.
- Hollandiát, Belgiumot, az USA-t, Nagy-Britanniát és Új-Zélandot a legkevésbé növekvő gazdaságok között találjuk.
- Törökország egy főre jutó hozzáadott termékének hozzáadott értéke nagyobb mértékben nőtt, mint Japáné.
- Brazília fejlődési üteme háromszor gyorsabb volt, mint Argentínáé.

Az is érdekes, melyik országok azok, amelyek gazdasági teljesítménye ugyanolyan arányban növekedett a vizsgált időszakban, mint Magyarországé.

Az egy főre jutó GDP változása 1924 és 2018 között a Magyarorszáéhoz hasonló növekedésű országokban (+/- 10%)	
Olaszország	741%
Indonézia	694%
Svájc	679%
Magyarország	673%
Görögország	659%
Csehszlovákia	658%
Venezuela	638%
Dánia	616%
Kolumbia	616%
Kanada	606%

Forrás: [Maddison Project – 2020](#)

Ahogy látszik, sokféle ország található a hozzánk hasonló növekedésűek klubjában. A GDP növekedése szempontjából egyformán velünk egy cipőben járt Svájc, Dánia és Kanada, illetve Kolumbia és Venezuela.

Ez a tábla is arra utal, ami a melléklet részletes adataiból is kiolvasható. Magyarország gazdasági fejlődése a világ 100 éve is működő, az elemzésbe bevont országainak középmezőnyében található. A fejlődési ütemet nézve ugyanannyian vannak előttünk, mint mögöttünk. A II. világháború komoly veszteségeket okozott, a kommunista időszakban a nagy európai boomból nagyrészt kimaradtunk, de a világháború előtti és a rendszerváltás utáni, azaz külső torzító tényezők nélküli időszakban dinamikus fejlődésre voltunk, vagyunk képesek.

A Maddison Project új adatait böngészve elsősorban nem Magyarország története kerül más megvilágításba. Persze jó érzés látni, hogy a háborún és a kommunizmuson kívüli időszakban az ország fejlődése gyorsabb volt az átlagosnál. Ez arra utal, hogy rendben mentek a dolgok, amikor a magyar vállalkozásokon és a magyar gazdaságpolitikán múlt az ország prosperitása. Három eredményre érdemes felhívni a figyelmet.

1. *Keletre megy a fény:* Ázsia szerencsésebb része már 100 éve gyorsabban fejlődik a világ többi részénél, 1990 óta ez a növekedési többlet általánossá vált arrafelé.
2. *Van felzárkózás:* Nem igaz, hogy a gazdagabb és a szegényebb országok közötti különbségek nő. Sok, korábban szegény ország és térség hosszú ideje stabilan dolgozza le gazdasági hátrányát.
3. *A sorsok egyéniek:* Hasonló induló helyzetű szomszédok sorsa nagyon különbözően alakulhat. Például Brazília növekedése 100 év alatt 3,5-szer gyorsabb volt, mint Argentínáé, Írország pedig majdnem háromszor annyit növekedett, mint Nagy-Britannia 1924 és 2018 között.

Részletesebb elemzésekre és árnyaltabb megfogalmazásokra lenne szükség

Mivel a Maddison 2018-as adatai alapján készült [korábbi cikkünk](#) eredményei ellentmondtak a magyar gazdaságról alkotott képnek, ezért az Összkép az írás megjelenése után több szakértőt is megkérdezett, mit szólnak az elemzéshez - a 16 elemzőtől kapott válaszokat, kommentárokat köszönjük!

Az egyik ilyen levél hívta fel a figyelmet arra is, hogy a cikkünk megjelenése után új adatbázist tett közzé a Maddison Project és abból más kép rajzolódik ki, mint előző cikkünkéből. A szakértői véleményeket a következő négy pontban foglalhatjuk össze:

1. *Mind az adatokkal, mind azok értelmezésével óvatosan kell bánni.*

Egyrészt a növekedési számok összevetése könnyen félrevezető lehet. Például háború vagy válság után a gazdaságokban természetes a helyreállási periódus. Ha ebben az időszakban valahol gyorsabb a növekedés, az sokszor azért van, mert nagyobb sokkból áll fel egy gazdaság. Ugyancsak fontos, hogy mi a kontextus: például mennyire egyensúlyi vagy eladósodás alapú a növekedés; hogyan változik mindeközben a lakosság mérete. Az országhatárok is mozognak - gondoljunk bele, a tágabb régióban hány olyan ország van, amely az 1920-as években is létezett és ugyanott volt a térképen, mint most.

Másrészt az egy főre jutó GDP nem biztos, hogy jól ragadja meg az egyes országok fejlettségét - ha az életszínvonalra szeretnénk fókuszálni, a fogyasztási adatokat érdemes vizsgálni, ha a gazdaság teljesítőképességére vagyunk kíváncsiak, akkor az ország teljes GDP-je többet mond, mint az egy főre jutó érték.

Harmadrészt az 1990 előtti GDP adatok sok országban csak közelítő becslésnek tekinthetőek. Például a szocialista országokban más statisztikai rendszert használtak - ezen országokra az 1950-'80-as évekre gyakran (így Magyarország esetében is) a CIA egykori elemzéseiből készített becslések adják a máig legmegbízhatóbb számokat.

2. Az első világháború vége a szakadék alja volt

Sokan szkeptikusak voltak a sikeres országoknál gyorsabb növekedési ütemmel kapcsolatban. Felhívták a figyelmet arra, hogy az első világháború előttről indítva lenne megalapozottabb az elemzés, hogy a háború országoként eltérő pusztításából és a helyreállítás gyorsaságából adódó turbulenciákat kiszűrjük. Ehhez pedig a határok változása miatt sajnos nincsenek adatok.

3. Békeidőben Magyarország egy Németországhoz közeli, működőképes ország

Többen hangsúlyozták, hogy abban nincs semmi meglepő, hogy Magyarország a háborúkon és a kommunista korszakon kívül képes volt felzárkózni a gazdagabb országokhoz. Egyrészt a közvélekedéssel szemben a szegényebb, de működőképes országok gazdasági teljesítménye folyamatosan közelít a gazdagabb országokéhoz. Másrészt a világgazdaságba bekapcsolódó országok akkor képesek csökkenteni jövedelmi hátrányukat, ha megvan ehhez a megfelelő intézményrendszerük, kultúrájuk. Ez pedig Magyarországon megvolt és a gazdaság működtetéséhez szükséges tudást és intézményrendszert - ha néha informális keretekbe bújtatva is, de sikerült megőrizni.

A magyar kultúra és intézményrendszer elég fejlett és gazdag volt, hogy megfelelő kereteket adjon a gazdaság fejlődésének - ezeket a kereteket, ha nem is mindig a kirakatban, de sikerült megőrizni. Húz minket az erős német kötődés is, alkalmazkodó és értékteremtő képességünk mérhető a többi hasonló helyzetű országéhoz.

4. A szinttartás nem kárpótolja az elmúlt időszak fájdalmait

Hiába mutatnak elfogadható gazdasági növekedést a számok, számos oka van, hogy gazdasági kudarcnak látjuk az elmúlt 100 évet.

1. A gazdasági különbségek eltűnése, lényegében Ausztria, Németország utolérése volt mindig az álom. Ebből a nézőpontból nem olyan nagy eredmény, hogy lemaradásunkat az utóbbi években már csökken.
2. A régióban mindig voltak, vannak olyan országok, amelyek gyorsabban növekedtek, mint Magyarország - ezt könnyebb észrevenni, mint az átlaghoz viszonyított pozíciónk stabilitását.
3. A világgazdasági súlyunk csökkent - hiszen ennek a gazdaság fejlettsége mellett a lakosság növekedése a másik tényezője. Magyarország népessége 100 év alatt ötödével emelkedett, míg a Föld lakossága több mint négyszeresése nőtt.

4. Magyarországon az elmúlt száz év nagyobb részében a politikai felfordulás volt az alapállapot. Rengeteg energiát vett el és gyakran vereséggel járt a korábbi eredmények megőrzéséért vívott küzdelem (erről [itt írtunk](#) korábban) - ezek a kudarcok meghatározzák mind a közbeszédet, mind az egyéni gondolkozást.

Hozzávetőleges válasz, sok új kérdés

Az előzetes terv az volt, hogy tiszta vizet öntünk a pohárba. Egy megbízható adatbázis alapján áttekintjük Magyarország gazdasági teljesítményének száz évét, ezáltal egyértelmű viszonyítási alaphoz jutunk, ami segít értelmezni az egyes korszakokat, eseményeket. Azonban kiderült, hogy ez nem olyan egyszerű.

Az átfogó számok részben segítenek megtalálni Magyarország helyét. Elég biztosak lehetünk abban, hogy mekkora az egy főre jutó GDP értéke a világ nagy térségeihez, országaihoz viszonyítva.

Magyarország egy főre jutó nemzeti terméke az egyes országcsoportok átlagához képest (%) 2018-ban	
Angolszász	68 %
Távol-Kelet – Tigrisek	54 %
Távol-Kelet – többiek	198 %
Ausztria és Németország	57 %
Gazdag Európa	62 %
Dél-Amerika	183 %
Dél-Európa	88 %
Közép-Kelet Európa	107 %
Oroszország	104 %
Törökország	133 %
Kína	196 %

Forrás: [Maddison Project – 2020](#)

Az elmúlt 100 évet illetően pedig eléggé biztosnak tűnik, hogy

1. A Távol-Kelet sokkal gyorsabban fejlődött, mint mi.
2. Dél-Amerikánál mi növekedtünk gyorsabban.
3. A hozzánk hasonló Közép-Kelet Európai országok csoportjában a helyzetünk nem sokat változott.
4. Európa gazdag országaihoz képest a pozíciánk kicsivel rosszabb, mint 100 évvel ezelőtt.

5. A két békeidőben, azaz a két világháború között és a rendszerváltás után a magyar gazdaság hosszú időn keresztül, stabilan és jelentősen képes volt csökkenteni hátrányát a fejlettebb országokhoz képest.

Elég valószínű, hogy se csoda, se tragédia nem történt a magyar gazdasággal. A cégvezetők, a gazdaságpolitikusok legtöbbször kihozták a helyzetből, amit lehetett. Néha hibáztak, néha pedig átlagon felül teljesítettek. Hiába gyűjti egybe egy nagy adatbázis az országok legjobb becslésnek tartható jövedelmi adatait. Túl sok a feltevés, túl sok a módszertani dilemma, hogy a részleteket, a fontos epizódokat ez alapján tisztázhatnánk.

Két cikkből álló kalandunk eddig több kérdést vetett fel, mint amennyit megválaszolt. Azzal vágtunk neki, hogy megtudjuk, hogyan alakult a magyar gazdaság teljesítménye a világ többi országához képest az elmúlt 100 évben. Kaptunk választ, többfélét is, mint gondoltuk – kiderült mennyire függ néhány módszertani feltevéstől az eredmény. A nem teljesen egyértelmű válasszal együtt pedig sok új kérdés érkezett: Milyen állapotban volt a mai Magyarország, amikor kivágták a régiből? Melyik időszakokban sikerült közelednünk a gazdagabb európai országokhoz? Mikor ment jobban nekünk, mint régióbeli társainknak? Mire alapoztunk a sikeres korszakokban, mi jellemezte kudarcosabb időszakainkat? Miben volt mozgástere a gazdaság irányítóinak, hol sodortak kérélméletlenül a világgazdaság folyamatai?

Érdemes lesz elmerülni a részletekben, alaposabban végig járni Magyarország gazdaságtörténetét. Tartsanak az Összképpel ebben a kalandban továbbra is!

Módszertan:

Egyes évek helyett öt éves időszakok átlagai közötti különbségeket vizsgáltunk, hogy kiegyenlítsük az eseti kilengéseket. Ezek az időszakok: 1924-28; 1935-39; 1946-50; 1985-89; 2014-18. Elsősorban azokat az országokat vontuk be az elemzésbe, amelyeknek az egész időszakra vannak megbízható adatai. Ez alól Közép-Amerika egyes országai képeznek kivételt. Ezek országcsoportonként a következők:

Angolszászok: Ausztrália, Kanada, Új-Zéland, USA

Távol-Kelet, többiek: Indonézia, India, Malajzia, Fülöp-Szigetek

Távol-Kelet, tigrisek: Japán, Dél-Korea, Szingapúr, Tajvan,

Mittel-Európa: Ausztria, Németország

Gazdag Európa: Belgium, Svájc, Dánia, Finnország, Franciaország, Egyesült Királyság, Írország, Hollandia, Norvégia, Svédország,

Dél-Amerika: Argentína, Bolívia, Brazília, Chile, Kolumbia, Ecuador, Uruguay, Venezuela

Dél-Európa: Spanyolország, Görögország, Olaszország, Portugália

Melléklet

	A GDP reálértékének növekedése (1924-2018)					Magyarország GDP-je az adott országhoz viszonyítva 2018-ban
	Teljes időszak	Háború előtt	II. Világháború	Rendszer-váltásig	90 óta	
Argentína	293%	99%	124%	139%	171%	138%
Ausztria	767%	98%	83%	556%	170%	60%
Ausztrália	556%	103%	123%	234%	188%	51%
Belgium	506%	102%	101%	314%	155%	64%
Bolívia	288%	106%	126%	114%	188%	383%
Brazília	1077%	117%	131%	394%	177%	183%
Bulgária	910%	124%	103%	417%	170%	139%
Chile	442%	99%	118%	155%	245%	116%
Csehszlovákia	658%	99%	125%	261%	204%	87%
Dánia	616%	124%	110%	286%	157%	55%
Dél-Korea	2403%	120%	57%	1056%	333%	68%
Ecuador	595%	107%	141%	231%	171%	241%
Finnország	967%	138%	118%	394%	152%	66%
Franciaország	554%	104%	102%	362%	144%	67%
Fülöp-szigetek	344%	103%	66%	223%	227%	315%
Görögország	659%	120%	67%	550%	149%	109%
Hollandia	541%	99%	102%	295%	181%	54%
India	546%	96%	91%	187%	332%	376%
Indonézia	694%	102%	76%	279%	321%	216%
Írország	1382%	115%	108%	304%	367%	40%
Japán	1107%	123%	68%	920%	143%	66%
Kanada	606%	96%	162%	259%	150%	57%
Kolumbia	616%	132%	116%	219%	184%	189%
Magyarország	673%	119%	80%	323%	218%	100%
Malajzia	1101%	131%	77%	326%	335%	103%
Nagy-Britannia	456%	119%	111%	226%	152%	67%
Németország	768%	129%	62%	539%	178%	55%
Norvégia	1699%	135%	121%	358%	292%	30%
Olaszország	741%	107%	99%	501%	140%	75%
Portugália	1088%	114%	121%	455%	173%	95%
Spanyolország	827%	79%	117%	471%	190%	81%
Sri Lanka	569%	99%	95%	197%	308%	220%
Svájc	679%	109%	115%	284%	190%	42%
Svédország	773%	134%	129%	272%	165%	56%
Szingapúr	2526%	141%	96%	520%	358%	37%
Tajvan	2211%	115%	66%	901%	324%	57%
Törökország	1519%	165%	95%	387%	250%	133%
Új-Zéland	428%	119%	127%	182%	156%	73%
Uruguay	421%	108%	124%	159%	198%	127%
USA	468%	94%	138%	238%	153%	46%
Venezuela	638%	166%	184%	183%	115%	239%

Forrás: [Maddison Project – 2020.](#)